

**ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМИ
РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
І СПОРТУ В АДМІНІСТРАТИВНО-
ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ОДИНИЦІ**

Сергеев Андрій, Гвоздак Андрій

Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту

Аннотация

В статье проанализированы особенности формирования программы развития физической культуры и спорта в административно-территориальной единице в Украине на примере крупного промышленного города Днепр. Автор предлагает подход к оценке уровня обеспеченности населения тренерами-преподавателями, существенно расширяет возможности органов управления в корректировке и обосновании приоритетных направлений развития физической культуры и спорта. Приводятся результаты опроса населения города для определения потребности в занятиях физической культурой и спортом по видам. Предложенный подход к определению обеспеченности населения тренерами-преподавателями отличается нацеленностью на интересы населения, занимающегося физической культурой и спортом, позволяет определить избыток или недостаток ресурсов отрасли и обосновать направления развития физической культуры и спорта в регионе. Предложена структура программы развития физической культуры и спорта.

Ключевые слова: физическая культура, спорт, управление.

Annotation

The article analyzes the peculiarities of the development of a program for the development of physical culture and sport in the administrative-territorial unit in Ukraine on the example of a large industrial city of Dnipro. The author proposes an approach to assessing the level of provision of the population by trainers-teachers, which significantly expands the authorities' ability to correct and substantiate the priority areas of development of physical culture and sports. The results of the survey of the population of the city are given for determining the needs for physical education and sports by type. The proposed approach to determining the availability of the population by trainers-teachers differs in targeting the interests of the population engaged in physical education and sports, allows us to determine the surplus or lack of resources of the industry and to substantiate the directions of development of physical culture and sports in the region. The proposed structure of the program of development of physical culture and sports.

Key words: physical culture, sport, management.

Постановка проблеми. Розвиток фізичної культури і спорту в Україні є одним із пріоритетних напрямків соціальної політики держави. У нинішніх умовах фізкультурно-спортивні послуги – важливий фактор фізичного й духовного розвитку людини, зміцнення здоров'я нації, профілактики захворювань, формування людського капіталу, продовження творчого довголіття, активної організації відпочинку населення [5]. Водночас протягом останніх десятиріч в країні спостерігаються низькі показники здоров'я й фізичного розвитку дітей і молоді, тривалості життя населення [4]. Особливу тривогу викликає стан здоров'я працюючого населення, що обумовлене низьким рівнем реальних доходів, поширеністю шкідливих звичок, сучасною економічною кризою [6, 7]. Це потребує вирішення комплексу соціальних і економічних проблем у сфері фізичної культури й спорту (ФКіС).

Водночас висока значимість фізкультурно-спортивних послуг у рішенні проблем суспільного здоров'я, розвитку людського потенціалу при переході до ринкової економіки вимагає вирішення завдань з їхнього активного розвитку в усіх адміністративно-те-

риторіальних одиницях країни. При цьому важлива як оцінка фактичного стану розвитку ФКіС в межах територій, так і пошук та застосування сучасних механізмів управлінського впливу з метою забезпечення довгострокового розвитку фізкультурно-спортивного руху на місцях.

Враховуючи таку неоднозначність питання, спробуємо розглянути проблему формування програми розвитку фізичної культури і спорту в адміністративно-територіальній одиниці з урахуванням інтересів споживачів зазначених послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх десятиліть проблема вдосконалення управління фізичною культурою і спортом стала об'єктом уваги багатьох вітчизняних учених різних галузей знань, у працях яких висвітлено теоретичні та практичні аспекти цієї актуальної проблеми.

Питання досягнення збалансованої та оптимальної організаційної структури системи державного управління фізичною культурою і спортом, механізми та теоретико-методологічні основи державного управління галузю фізичної культури і спорту розглядали такі вчені, як С.А. Архипова, І.Л. Гасюк, В.М. Гущар, Ю.І. Довгенько, М.В. Дутчак, В.Л. Жуков, В.Є. Куделко, Ю.П. Мічуда, М.О. Олійник, В.М. Платонов, Ю.М. Шкретій та ін.

Мета дослідження – формування програми розвитку фізичної культури і спорту в адміністративно-територіальній одиниці м.Дніпро.

Результати дослідження та їх обговорення. Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р, основними повноваженнями органів місцевого самоврядування базового

рівня є забезпечення розвитку культури та фізичної культури (утримання та організація роботи будинків культури, клубів, бібліотек, стадіонів, спортивних майданчиків).

Важливу роль у розвитку фізичної культури і спорту відіграють адміністративно-територіальні одиниці базового рівня (міста).

З використанням авторської методики була розроблена місцева програма «Розвиток фізичної культури і спорту в місті Дніпро на 2017 – 2020 рр.».

Місцеві цільові програми готуються відповідно до основних принципів розроблення державних цільових програм, зазначених у Законі України «Про державні цільові програми», Наказі Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України від 08.05.2003 р. № 114 «Про затвердження тимчасових методичних рекомендацій щодо розроблення державних цільових програм», Наказі Міністерства економіки України від 04.12.2006 р. №367 «Методичні рекомендації щодо порядку розроблення регіональних цільових програм, моніторингу та звітності про їх виконання», Постанові Кабінету Міністрів України від 31 січня 2007 р. №106 «Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм», Наказі Міністерства економіки України від 04.12.2009 р. № 1367 «Про Порядок обміну інформацією між виконавцями державних цільових програм та координації цієї роботи».

Головною метою програми є створення умов для залучення населення до регулярних занять фізичною культурою і спортом, що сприятиме популяризації здорового способу життя. Очікуваний результат реалізації програми – збільшення кількості населення, яке регулярно займається фізичною культурою і спортом в місті з 20000 осіб (2 %) до 40000 осіб

(4 %).

Для досягнення поставленої мети сформульовані завдання, вирішення яких має забезпечити виконання програми, а саме: розвиток і зміцнення матеріально-технічної бази установ фізкультурно-спортивної спрямованості; розвиток системи підготовки та перепідготовки кадрів галузі фізичної культури і спорту; організація фізкультурно-спортивних заходів серед усіх вікових груп населення міста (рис. 1).

На наступному етапі розробки програми визначено склад учасників процесу управління фізичною культурою і спортом в місті та їхні інтереси (рис. 2):

- суб'єкт управління – Управління у справах молоді та спорту Дніпропетровської міської ради;

- об'єкти управління – організації фізкультурно-спортивної спрямованості, діючі в місті, в тому числі:

1) державний сектор: 31 дитячо-юнацька спортивна школа, «Міський дитячо-молодіжний центр», до складу якого входять 48 клубів школярів за місцем мешкання, об'єднанні у 8 районних філій;

2) громадський сектор: федерації з видів спорту (футбол, баскетбол, настільний теніс, бокс, спортивне орієнтування, грекоримська боротьба, хокей, карате, настільний теніс);

3) населення – чисельність постійного населення міста 1,1 млн. осіб, у тому числі тих, які регулярно займається фізичною культурою і спортом – 22 тис. осіб (2,2%).

Місто має таку матеріально-технічну базу об'єктів фізичної культури і спорту: 10 стадіонів, 370 спортивних майданчиків, 18 басейнів, 286 спортивних і 127 тренажерних залів, 59 фізкультурно-оздоровчих центрів.

У Стратегічному плані розвитку міста Дніпра до 2020 року визначено, що Управління у справах молоді та спорту Дніпропетров-

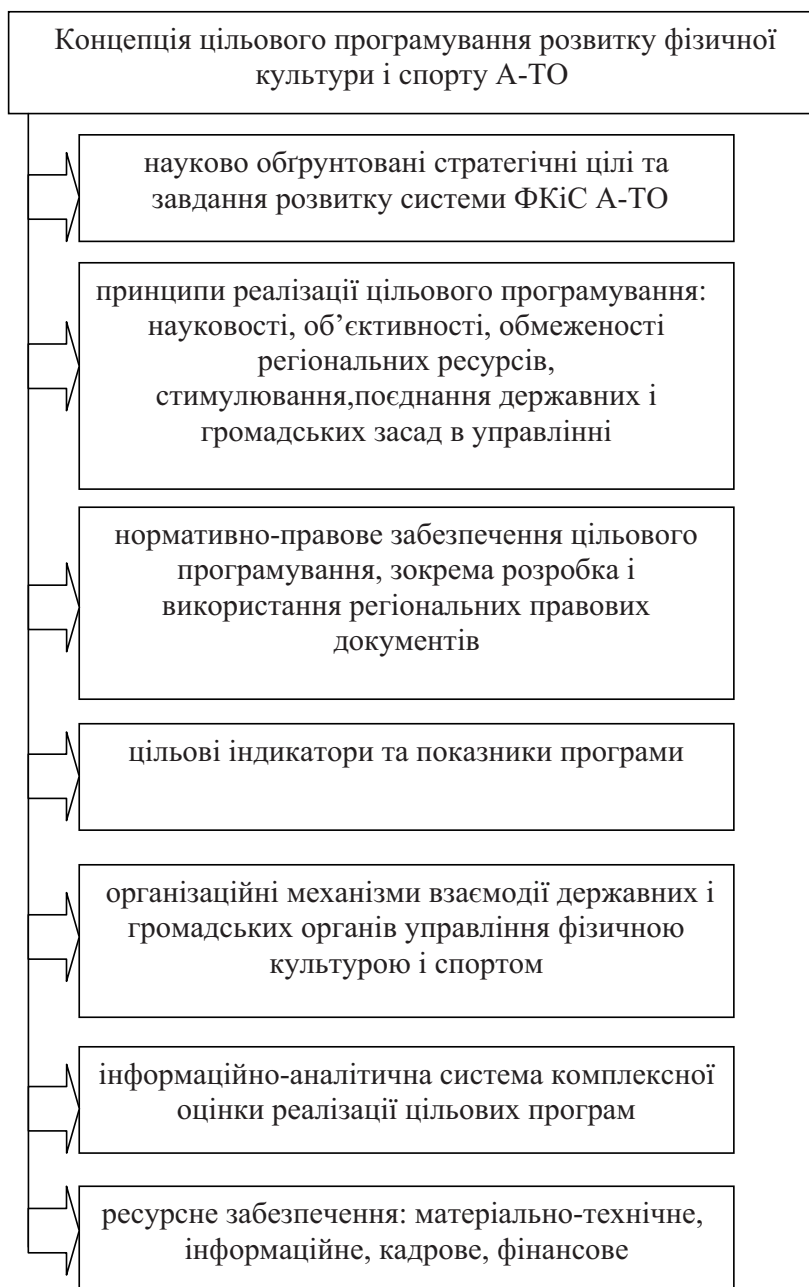

Рис. 1. Структура Концепції цільового програмування розвитку фізичної культури і спорту адміністративно-територіальної одиниці

ської міської ради для пропаганди видів спорту, які складають фундамент національного спортивного успіху, для підтримки громадського здоров'я, сприяє відновленню та розвитку інфраструктури спорту та активного відпочинку, в тому числі за участю представників міського бізнесу, за принципами: «Інвестиції в

масовий українській спорт – це інвестиції у здоров'я суспільства» та «Спорт – це важлива галузь економіки».

Проте не всі заплановані заходи були виконані. Для визначення завантаження фізкультурно-спортивних споруд автор провів обстеження потреби міста в спортивних об'єктах фізичної

культури і спорту.

Проаналізувавши програму, можна зробити висновок, що фізкультурно-спортивні споруди використовуються не з повною обсязі. Ефективне завантаження споруд дозволяє додатково залучити приблизно 12% населення до занять фізичною культурою і спортом.

Професійну діяльність у сфері фізичної культури і спорту здійснюють 749 тренерів-викладачів з різних видів спорту, з них понад 80% мають вищу освіту.

На основі формули:

$$P = Pf / (Pn \times 100), (1)$$

де P_f – фактичне навантаження тренерів-викладачів фізичної культури і спорту в конкретній групі організацій, ос.;

P_n – нормативне навантаження тренерів-викладачів фізичної культури і спорту в конкретній групі організацій, ос.

Фактичне навантаження тренерів-викладачів фізичної культури і спорту розраховується на основі даних статистичної звітності за формулою [7]:

$$P_f = R / j (2)$$

де, R – чисельність населення, що займається фізичною культурою і спортом в конкретних організаціях, осіб; j – кількість тренерів-викладачів в конкретних організаціях, осіб.

Нормативне завантаження тренерів-викладачів фізичної культури і спорту розраховується на основі даних статистичної звітності за формулою [2]:

$$P_n = \sum_{j=1}^n G_j \times H_j (3)$$

кількість тренерів-викладачів в конкретних організаціях,

де, G – кількість груп j -го тренера-викладача, од.; H – середня наповнюваність групи j -го тренера-викладача, ос.; j – кількість тренерів-викладачів в конкретних організаціях, ос.

Розраховане фактичне навантаження тренерів-викладачів фізичної культури і спорту міста і виявлено нестачу тренерів-викладачів за такими групами: пра-

Рис. 2. Учасники процесу управління фізичною культурою і спортом у місті

цівники за місцем проживання, працівники фізичної культури і спорту установ позашкільної освіти, працівники дитячих підліткових клубів.

Аналіз фізкультурно-оздоровчої роботи з населенням показує, що заняття проводяться переважно за місцем проживання та в освітніх установах.

На наступному етапі формуються основні напрями розвитку фізичної культури і спорту в місті. Проведене позиціонування адміністративно-територіальних одиниць Дніпропетровської області дозволило виявити пріоритетні напрями розвитку фізичної культури і спорту в м. Дніпрі – залучення тренерів-викладачів та ефективне використання наявних площ фізкультурно-спортивних споруд.

При розробці програмних заходів за напрямками були враховані інтереси і потреби різних груп населення. З цією метою проведено опитування жителів міста. На запитання відповідали респонденти різного віку, загальна кількість опитаних склало 780 осіб, у тому числі дітей до 17 років – 54,2 %, молоді 18-35 років – 37,6 %.

У процесі анкетування виявлено, що з віком відбувається поступове зниження фізкультурної активності жителів. Так, у віковій когорті 14-17 років частка тих хто регулярно займаються фізичною культурою, становить 97%, з них 43 % відвідують ще й секції або оздоровчі групи фізичної культури. У групі 18-35 років кількість осіб, що займаються ФКіС, знижується до 18,6%. З опитаних респондентів старше 35 років виявлено тільки 1,3% тих, хто регулярно займається фізичними вправами (табл. 1).

Із загальної кількості опитаних не мають можливості, але хотіли б займатися фізкультурою в секціях 40,8%. Основними чинниками, що перешкоджають заняттям, були названі: відсутність часу, невеликі кошти і висока вартість послуг фізкультурно-спортивних організацій. Слід зазначити те, що основною причиною, яка перешкоджає заняттям фізичною культурою, респонденти до 35 років назвали брак часу, а особи старше 35 – нестачу коштів.

Важливим аспектом встановлення пріоритетів розвитку

галузі є вивчення потреби населення у певних видах спорту. Найбільш популярними видами фізичної культури у дітей і підлітків міста (категорія 8-17 років) є: ігрові види спорту футбол (21%), волейбол і баскетбол (12 і 11,4%); східні единоборства, бокс (10,2%), спортивне орієнтування (11,3%) атлетична гімнастика та аеробіка (9% і 12,7%) та інші. Інтереси наступної вікової категорії (18-35 років) дещо відрізняються від попередньої. Так, молодь приваблює атлетична гімнастика та аеробіка (17,6% і 21,5%), единоборства (16,3%). Населення старше 35 років зацікавлене в загальній фізичній підготовці (47,1%). На основі опитування населення складено рейтинг пріоритетних видів спорту серед населення м. Дніпра (табл. 2).

Таким чином, в процесі розробки програми розвитку фізичної культури і спорту визначені такі пріоритетні види спорту для різних груп населення:

- для дітей і підлітків – футбол, волейбол і баскетбол, східні единоборства і бокс, спортивне орієнтування;
- для молоді – атлетична гімнастика та аеробіка;
- для населення з 35 років – загальна фізична підготовка.

Для більш повного врахування інтересів населення необхідно розглянути питання виділення ставок тренерів-викладачів з ОФП, з аеробіки та атлетичної гімнастики (за умови створення матеріальної бази для занять важкою атлетикою).

Жителі міста визначають форми занять фізкультурою: організація занять за місцем трудової діяльності, організація спортивних клубів за місцем проживання, розвиток мережі спортивних товариств, відродження спартакіад.

З метою виявлення інтересів фізкультурно-спортивних організацій яку часників процесу управління фізичною культурою і спорту проведено експертне опи-

Таблиця 1

Розподіл чисельності населення, яке займається ФКіС, за віком

Вікові категорії, років	8-17	18-35	Понад 35
Кількість осіб, які займаються ФКіС	97	18,6	1,3
Респонденти, які мають бажання, але не мають можливості для занять ФКіС,%	2	47,4	45,6

тування фахівців сфери фізичної культури і спорту, до якого були залучені фахівці фізкультурно-спортивних організацій міста Дніпра та федерацій за видами спорту. Експертне опитування показало, що створення умов населенню для повноцінних занять фізичною культурою і спортом вимагає від фізкультурно-спортивних організацій:

- проведення фізкультурно-спортивних заходів відповідно до інтересів населення;
- побудова партнерських відносин з громадськими регіональними організаціями;
- залучення додаткових (позабюджетних) джерел фінансування;
- придбання спортивного інвентарю;
- забезпечення регулярного завантаження об'єктів фізичної культури і спорту;
- залучення висококваліфікованих фахівців.

Створення федерацій дозволяє ширше залучати громадськість до вирішення питань розвитку фізичної культури. Відповідно до Закону України «Про громадські об'єднання та організації» адміністрація міста взаємодіє з громадськими фізкультурно-спортивними організаціями, що перебувають на території поселення, з питань розвитку фізичної культури і спорту та надає їм підтримку, яка полягає в наступному:

- виділення приміщення для створення бази для занять східними єдиноборствами і аеробікою;
- оплата курсів підвищення кваліфікації тренерського складу;

- оплата проведення заходів (за календарним планом);

- сприяння у відкритті тренажерного залу для занять важкою атлетикою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, для досягнення мети розвитку фізичної культури і спорту в місті Дніпрі в межах програми необхідно реалізувати такі заходи в розрізі трьох блоків:

I. Заходи, спрямовані на формування у населення потреби в заняттях фізичною культурою і спортом, які реалізуються за групами:

- фізичне виховання школярів: проведення спартакіад серед учнів шкіл;

- масовий спорт в установах і на підприємствах: проведення спортивно-масових заходів серед колективів фізичної культури і спорту;

- спортивно-оздоровча робота за місцем проживання: проведення спортивних свят з різних видів спорту.

II. Заходи, спрямовані на створення умов для занять населення фізичною культурою і спортом:

1. Розвиток кадрового потенціалу галузі:

- підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців у сфері фізичної культури і спорту;

- координація діяльності організацій фізкультурно-спортивної спрямованості відносно кадрового складу;

- соціальна підтримка молодих фахівців, які здійснюють фізкультурно-оздоровчу діяльність.

2. Розвиток і зміцнення матері-

ально-технічної бази організацій фізичної культури і спорту:

- ремонт фізкультурно-спортивних споруд;

- придбання спортивного обладнання та інвентарю.

III. Надання державної підтримки громадським фізкультурно-спортивним організаціям:

- сприяння у проведенні масових змагань;

- підтримка в питаннях кадрового забезпечення.

Після визначення складу основних заходів програми оцінюються терміни їх реалізації і необхідні ресурси.

Заходи, спрямовані на створення умов для занять населення фізичною культурою і спортом в частині «Розвиток кадрового потенціалу» містять: підвищення кваліфікації, підготовку та перепідготовку фахівців фізичної культури і спорту, незалежно від їх відомчої підпорядкованості; соціальну підтримку молодих фахівців, які здійснюють фізкультурно-оздоровчу та спортивну діяльність. Оцінка потреби в фінансуванні за цим напрямком використання спортивної бази найбільш висока.

Заходи, спрямовані на створення умов для занять населення фізичною культурою і спортом в частині «Розвиток і зміцнення матеріально-технічної бази установ фізкультурно-спортивної спрямованості», включають заходи з ремонту та реконструкції спортивних споруд, придбання інвентарю.

Після визначення складу основних заходів програми здійснюється оцінка бюджетних можливостей її фінансування шляхом зіставлення наявних і необхідних фінансових ресурсів.

У місті Дніпрі має місце недостатність фінансових ресурсів для проведення всіх запланованих заходів, тому виникає необхідність їх відбору шляхом ранжирування за ступенем впливу критерії ефективності програми – чисельність

Рейтинг пріоритетних видів спорту серед населення м. Дніпра

Види спорту	Рейтинг
Категорія населення 10- 17 років	
Футбол	1
Волейбол	2
Аеробіка	3
Баскетбол	4
Спортивне орієнтування	5
Східні єдиноборства та бокс	6
Атлетична гімнастика	7
Категорія населення 18-35 років	
Аеробіка	1
Атлетична гімнастика	2
Категорія населення старше 35 років	
Загальна фізична підготовка	1

населення, що займається фізичною культурою і спортом. Процедура ранжирування описана вище.

Для вибору пріоритетних заходів по кожному напрямку група з п'яти експертів, серед яких були запрошені керівники у сфері управління фізичною культурою і спортом м.Дніпра.

Аналіз думок експертів дозволяє говорити про те, що найбільш пріоритетними заходами за напрямом «Створення умов для занять населення фізичною культурою і спортом» в частині «Розвиток кадрового потенціалу» є: навчання на курсах підвищення кваліфікації та внесення змін до штатного розпису фізкультурно-спортивних організацій із залученням тренерів-викладачів.

На думку експертів, за напрямом «Надання державної підтримки громадським фізкультурно-спортивним організаціям» найбільш пріоритетними захода-

ми є надання фінансової допомоги при проведенні фізкультурно-масових заходів.

Здійснивши відбір заходів «Розвиток і зміцнення матеріально-технічної бази установ фізкультурно-спортивної спрямованості» в частині ремонту фізкультурно-спортивних організацій виявлено пріоритетні об'єкти для ремонтних робіт. Також пріоритетним напрямком є придбання спортивного інвентарю.

Висновки. Таким чином, був сформований перелік програмних заходів, який враховує інтереси основних учасників процесу управління, які забезпечують найбільший приріст чисельності населення, що займається фізичною культурою і спортом в місті.

Література

1. Архипова С.А. Оценка обеспеченности населения, занимающегося физической культурой и спортом, ресурсами /

С. А. Архипова // Физическая культура и спорт: проблемы и перспективы развития: материалы IV Международной научно-практической конференции. – Тула: изд-во ТулГУ, 2008. – С.11-14.

2. Архипова С.А. Влияние внутренних факторов на развитие физической культуры и спорта / С.А. Архипова // Физическая культура и спорт студенческой молодежи в современных условиях: проблемы и перспективы развития: материалы Всероссийской научно-практической конференции. – Тула: изд-во ТулГУ, 2005. – С. 24-25.
3. Відмовки для ледачих. Що заважає займатися фізичною культурою: Режим доступу: <http://www.rivnist.in.ua/news/2015/08/11/10573>
4. Жданов І. Дорожня карта реформ у сфері фізичної культури та спорту / Ігор Жданов // Електронний ресурс: Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/16627>
5. Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 № 1320-р. : Режим доступу: <http://www.dsmsu.gov.ua>
6. Основні причини високого рівня смертності в Україні : http://razumkov.org.ua/files/news_project/PrichinysmertnoivukrainiUKR.pdf
7. Приступа Є. Спорт в Україні може консолідувати націю / Є. Приступа// Електронний ресурс: Режим доступу: www.nbu.gov.ua/portal

